musikişinas

Boğaziçi Üniversitesi
Türk Müziği Kulübü Yayını

2012

Sayı: 12

RAUF YEKTA BEY'İN GEZİ NOTLARI ÜZERİNE YAVUZ YEKTAY VE CEM YEKTAY İLE SÖYLEŞİ

Musikişinas'ın ilk sayısından itibaren yayınladığımız Rauf Yekta Bey'in *Türk Musikisi Nazariyatı* adlı kitabı, geçtiğimiz sayıda son bölümün de yayınlanması ile sona ermişti. Bu sayıda ise, müzik kültürümüz için önemi ve kıymeti tartışılmaz olan Rauf Yekta Bey'in ilk kez gün ışığına çıkan el yazması gezi günlüğünün tıpkıbasımını ve açıklamalı çevrimyazısını yayınlıyoruz.

1894 senesinde Halep'e gitmek üzere bir kargo gemisi ile yola çıkan Rauf Yekta Bey, yolculuk boyunca yaşadıklarını ve gözlemlerini en ince ayrıntılarına kadar ve her zamanki gibi sanatlı üslubuyla küçük ve kara kapaklı bir defterde yazıya dökmeye başlamış. Onun özel hayatına dair yayınlanan ilk belge niteliğindeki bu el yazması günlük, İstanbul'dan ilk kez 24 yaşında ayrılırken hissettikleri de dahil olmak üzere en küçük gündelik ayrıntılara kadar titizlikle kaydedilmiş bilgilerle dolu. Merak edenlerin, Tanzimat döneminde Osmanlı'nın sosyal yapısı hakkında ilk bakışta bile çok çarpıcı küçük ayrıntıları ve İstanbul'da başlayan bir gemi yolculuğunun samimi bir anlatısını bulabileceklerini belirtelim. Ancak ne yazık ki Rauf Yekta Bey'in yolculuğunun ilk birkaç gününü kapsayan bu metin, İzmir'de -okuyanda müthiş bir yarım kalmışlık duygusu bırakarak- nihayetleniyor.

Metne geçmeden önce, Rauf Yekta Bey'den kalan değerli arşivi günümüze kadar titizlikle muhafaza eden ve bu günlüğü yayınlamamıza izin verme nezaketini gösteren, merhumun torunu, bestekâr-neyzen Yavuz Yektay ve son zamanlarda Türk müziğinin teorisi üzerine derinlemesine çalışan mühendis oğlu Cem Yektay ile gerçekleştirdiğimiz, doğal bir sohbet niteliğinde akıp giden aşağıdaki söyleşiyi *Musikişinas* okurları ile paylaşmak istiyoruz.

Gönül Paçacı: Yavuz Bey, öncelikle size ve oğlunuza şükranlarımızı sunmak istiyoruz, tamamen gönüllülük esasına dayanan ve bir kültür hizmeti amacından sapmadan Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin emekleriyle ortaya çıkan bu dergiye verdiğiniz destek için.

Halen sizde mevcut olan, dedenizin bu önemli koleksiyonunun genel muhtevasından bahsedebilir misiniz? İlk tasnifini ne zaman yapmıştınız örneğin? Sizin bazı teorik çalışmalarınızın da olduğunu, *Musıkî Mecmuası*'ndaki yazılarınızdan hatırlıyoruz.

Yavuz Yektay: Rahmetli dedemin arşivini birçok olaylar dolaysısıyla tam istediğimiz gibi saklayamadık ama neyse, Yaratan ne dediyse onun dediği olur. Diyelim ki yirmi tane belgemiz var; onun on dokuzunu verebi-

liyoruz, diğer birini kaybettik. Ne yapabilirim, yalnızım, kimse yok... Bu çocuğa -çocuk diyorum kusura bakmayın- (Cem Yektay'ı kastederek) Allah bir heves gönderdi. Ben onu küçüklüğünden beri ney üflemeye bile alıştıramadım. Elektrogitarlar, bilmemneler çalıyordu hep.

G.P: Ama ben hakikaten şuna inanıyorum ki, her şeyin bir zamanı var, hayat kendisi tayin ediyor bunu.

Y.Y: Evet, şimdi başladı yavaş yavaş ney öğrenmeye.

G.P: Bir de siz daha iyi bilirsiniz, bu bir kafa, bilinç meselesi. Bu meseleye, bu arşivin önemine varabilmek, vâkıf olabilmek ne kadar önemli. Bazı önemli müzisyenlerin hayatları boyunca biriktirdiği nice önemli malzemenin, değerbilmezlikten darmadağınık olup gittiğini biliyoruz. Şimdi de ailenizde bu işe zaman ayırabilecek, bu arşivin değerini teslim edebilecek insan da Cem Yektay. Büyük şans sizin için.

Y.Y: Evet, benim için büyük şans. Şöyle düşünüyorum bazen -siz yabancımız değilsiniz- ağlıyorum. Diyorum ki "Ben Rauf Yekta Bey'in torunuyum. Çok şükür ki biraz musikiyle uğraşmayı aklım getirmişim. Keşke biraz daha yanında olsaydım..." O öldüğünde beş yaşındaydım ben. Ama yine de orada büyük bir kazancım var. Annem -Allah rahmet eylesin- müthiş bir kadındı. Fransız liselerini bitirmiş, babamla Almanya'ya gitmiş senelerce orada kalmış falan. Almanca bilirdi, Fransızca bilirdi, İngilizce bilmezlerdi, o zaman İngilizce yoktu. O kadıncağız, bana Rauf Yekta Bey'den ne öğrendiyse hepsini öğretti. Milimetrik öğretti. Çok önemli... Birkaç tane hocası varmış, birisi piyanoya geliyor, ötekisi uda geliyor. Ondan sonra, bazı şeyler de öyle bir hale geliyor ki... Karşılıklı köşkler; burada Rauf Yekta Bey oturuyor, burada annemin babası Mazhar Bey oturuyor. Onun da çok uzun bir şeceresi var, çok meşhur insanları getirdiği bir şey. İsterseniz şecereyi de verebilirim. Valla bir insan oraya gittiği zaman tüyleri diken diken oluyor.

G.P: Zaten dedeniz İbrahim Paşa soyundan geliyor, değil mi?

Y.Y: Evet. Ama ondan sonra çok güzel başka yerlere kol atmışlar. Bazı günlerde babam derdi ki, -Allah rahmet eylesin- "İstanbul'da dostumuz, ailemiz olan herkese her gittiğimde, bir gece orada yatsam ve buna devam etsem, tahmin ederim bu birkaç sene devam eder." "Bir gece yatacağım ama" diyor. Bunlar tabiî gerçekten İstanbullu.

Dedem de çok önemli bir müzisyen biliyorsunuz, onun bu eserlerinin üzerinde çalışılması, belgelerin ele alınıp değerini bulması lazım. Ben, yalnızca benim fikirlerimle olsun istemiyorum. Sizlerin fikirleriyle olmasını istiyorum, çünkü siz bu işi iyi biliyorsunuz.

G.P: Hayır, estağfurullah. Dedenizden ne intikal ettiyse, Türkiye'nin kültürü için önemlidir. Tek, bir tane Rauf Yekta Bey var. Aslında kendi döneminde de tek, yalnızca bugün için değil. Hem kalemiyle, hem musiki-

siyle, hem müzik üzerine düşünmesiyle, yani bütünüyle müzik adamlığıyla, hem de bilfiil bestekârlığıyla, konservatuardaki göreviyle vesaire, tek... Müzikolojinin önünü açan, geleneği moderne bağlayan tek isim. Benim size anlatmama lüzum yok, haddimi bilmek isterim.

Y.Y: Estağfurullah.

G.P: Dolayısıyla ondan kalan en ufak gündelik malzeme bile çok önemli.

Y.Y: Padişahın kaleminde görev yaparken yaşı çok ufak, on üç- on dört yaşlarında, on iki yaşlarında belki de. Ve nasıl da birbirlerini koruyorlar! Önemli bir devletiz yani, Osmanlıları bazı taraflardan el üstünde tutmak lazım.

G.P: Üstelik son dönemleri değil mi?

Y.Y: Evet, yani sen nasıl on iki yaşındaki bir çocuğu buraya koyuyorsun?

Zeynep Yılmaz: Peki efendim, bu değerli arşivi nasıl muhafaza ettiniz?

Y.Y: Ben bunları sırtımda taşıdım sağa sola, düşünebiliyor musunuz? Bu kitap hazinesi Eskişehir'de oturdu, Ankara'da oturdu, yıllarca... Ondan sonra Muş'a ve Mardin'e askerliğe gittik; sandık sandık götürdüm. Altı sandık mı, dokuz sandık mı ne... Niye götürdün? Okuyor musun? Bir kısmını bazen okuyorum ama yanımda dursun (gülüyor).

Y.Y: Askere gideceğim zaman, eşim elbisesini de giymiş, geliyor "ben de geleceğim" diyor. "Ama Muş'a gidiyorum" diyoruz. "Olsun" diyor.

C.Y: Dört tane de çocuk var o arada.

Y.Y: "Hepsi gelecek mi?" "Gelecek." Sadece en büyük ablana okul bulabildik (Cem Yektay'a dönerek).

C.Y: Bana da buldunuz. İlkokula Muş'taki Cumhuriyet İlkokulu'nda başladım, sınıfın yerleri çimdi. Neyse, konumuz bunlar değil de (Gülüşmeler).

G.P: Olsun... Bir de ben hayvan severim. Kaç atı aşılamıştınız orada?

Y.Y: On yedi bin. At ve katır.

C.Y: Suriye'ye de gittik geldik. Hayatımda ilk defa yurtdışına babamla Suriye'ye çıktım.

G.P: Rauf Yekta Bey de ilk defa Halep'e azimet ediyor.

C.Y: İlk defa... Bakın bu da enteresan.

G.P: Yaa, bakın görüyor musunuz?

(...)

Z.Y: Peki Sayın Cem Yektay, bizim *Musikişinas*'ın bu sayısında yayınlayacağımız günlük nasıl ortaya çıktı? Onun hikâyesini kısaca dinleyebilir miyiz?

Cem Yektay: Her şey benim Gönül Hanım'a açtığım bir telefonla başladı. Bir telefon açtım, dedim ki: "Gönül Hanım, mikrotonalite üzerine, İsviçre Hükümeti'ne ait bir proje grubuna, Almanca bir rapor yazdım. Bu raporu daha da geliştirerek, 400- 500 sayfalık bir kitap çıkaracağız, bana yardımcı olabilir misiniz?" Her şey oradan başladı. Ondan sonra, bir sefer sanıyorum kız kardeşlerim buradayken ziyaret etmişsiniz (Gönül Paçacı'ya dönerek). Biliyorum biraz geç kaldık ama çok haklı nedenler yüzünden. Rauf Yekta Bey'in arşivinin korunması gerekiyordu, gecikme biraz da bu neden ile oldu. Ben artık bu kütüphaneyi herkese açmanın zamanı geldiğini düşünüyorum ve bunun da çok önemli bir görev olduğuna inanıyorum. Bu nedenle, sizin ile beraber gerçekleştirmeyi planladığımız "Rauf Yekta Bey Kütüphanesi ve Nota Koleksiyonu" projesinin ilk adımı olarak Halep Günlüğü'nün kopyalarını, babamın da teyidini alarak size verdim.

G.P: Zaten bu günlükten önce biz dergide *Türk Musikisi Nazaryatı*'nı yeni harflerle yayınladık, o bitti. Rauf Yekta Bey ile bu sayıda da devam edelim diye düşünmüştük ve babanız da olur demişti.

C.Y: Evet, siz dediniz ki *Musikişinas* senede bir defa çıkıyor. Ben Bodrum'daydım o zaman. Sonra dedim ki "Bir tane defter var, siyah bir defter. Babam hep onu Kahire günlüğü olduğunu söylüyor." Hatta öyle gönderdim size. Ve biz bilinmeyen bir şeyi çıkardık. Kahire günlüğü değilmiş, Halep'e giderken...

G.P: İzmir'de kaldığı günlükmüş (gülüyorlar).

C.Y: Öyleymiş meğer. Hakikaten ilk defa yayınlanıyor ve ilk defa Rauf Yekta'nın kendi özel hayatına dair kendi el yazısıyla yazılmış bir belge.

Z.Y: Biz başlangıçta şüpheye de düşmüştük, acaba o mu yazdı gerçekten, kaç yaşındaydı diye.

C.Y: Gönül Hanım'a da telefon açtım, tarihler, hicrî, miladî falan.

G.P: Ben o kadar emindim ki onun Kahire günlüğü olduğundan. Oraya da 1930'larda gitti. Bu defterin tarihi tutmuyor (gülüyorlar). Neyse, çok hoştu.

C.Y: Benim görüşüme göre bu bir başlangıç. Enteresan bir çalışma. Mesela şurada gördüğünüz sandığın tamamı da Kahire ile ilgili. Kendi el yazısı, Fransızca yazılmış notlar. O da bir çalışma olabilir.

G.P: Tabii, başlı başına. Bir de, biliyorsunuzdur, orada yapılan hicaz ayinin ses kaydı da var.

C.Y: Bende yok o.

G.P: Onun içinde Rauf Yekta Bey'in hicaz ney taksimi var. Ben çok etkilendim duyunca.

Z.Y: Bu arşivin içinden bu günlüğe benzer başka özel belgeler çıktı mı acaba?

C.Y: İşte bilmiyoruz, sizler ile beraberce bakacağız. Yüzlerce değil, binlerce belge var. Yani çok isimiz var.

G.P: O şimdi "dergiye ne düşecek" diye soruyor aslında (gülüyorlar).

C.Y: Artık bu işin saklısı gizlisi olmaması lâzım. Babam da bana "bundan sonra bayrağı sen taşıyorsun" dedi açıkça. Çok teşekkür ediyorum babacığım. Olay akademiktir bana göre. Bu nedenle en kısa zamanda arşivi kamuoyunun hizmetine sunmamız gerekir.

Y.Y: Ben çocuğumla iftihar ediyorum. Önceleri musikiye bir ilim olarak bakmadan gitar mitar çaldı. Ama ondan sonra bunları toparladı, üzerine eğilmeye başladı.

Z.Y: Sizin müziğe ilginizden biraz daha söz edelim mi?

C.Y: Ben basgitar çalarım. Seksenli yılların başında Paris'te kaldığım sürece gecede elli franka basgitar çaldım. Basın perdelerini kazıyınca bizi orkestradan attılar çünkü olmuyor. Evdeki bütün gitarlarımın perdeleri çıkartılmıştır. İçi silikon veya ona benzer şeylerle doldurulmuştur. Batı musikisinin o falsolu sesleri gerçekten rahatsız ediyor. Hele burada Türkiye'de büyüdükten sonra... Onlar bizi anlayamıyorlar. Piyanoda adam hicaz çalıyor. Dinliyorsunuz, sizi rahatsız ediyor ama sizi dinlettiren ne biliyor musunuz? Makamın seyri. Seyir olmasa onu da dinleyemeyeceksiniz. Avrupa'da seyir olayı çok ihmal edilmiş. Büyük bestekârlar majör ve minörlerde güzel seyirler yaptığı için insanın kulağına hoş geliyor. Luzern Konservatuarı'nda söyledim. Seyir konusunda benimle yarım saat görüştüler. Eğer Avrupalılar seyri çözerlerse belki birazcık bir şeyler yapabilirler. Şu anda artık melodi bitti yani, sıkışmış durumdalar.

G.P: İşte o yüzden caz yükseliyor ya, değil mi?

C.Y: Evet, tabii.

(...)

G.P: Biliyorsunuz, ilk konservatuar günümüzde İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuarı adı altında devam ediyor. Bu yıl, Müzikoloji Bölümüne bağlı olarak Osmanlı Dönemi Müziği Karşılaştırmalı Müzik lisans programını başlatıyoruz. Ayrıca İ. Ü. Rektörlüğüne bağlı bir de Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama Araştırma Merkezi kuruldu. 28 Mayıs günü, İstanbul Üniversitesi'nde aslında Türk müziğinin hem bu Merkezle, hem yeni açılacak lisans bölümüyle iade-i itibarının toplantısını yapıyoruz. Solistlerimizle, konseriyle, tarihiyle, bir belgeselde, Dârü'l-elhan'dan bugüne kurumu tanıtan, Türk müziğinin eğitiminin açılmasını, yeni merkezde Tasnif Heyeti çalışmalarının başlayacağını ifade eden bir toplantı. Danışma Kurulu'nda önemli edebiyatçılar, tarihçiler, tabii müzisyenler var. Onlar gelecekler, konser yapılacak ve ben o arada, babanıza (Yavuz Yektay'a) dedesini temsilen, Türk musikisi camiasının bir onur ödülünün verilmesini

önerdim. Kendisi yaşayan bir temsilci. Rauf Yekta Bey bu işin kurucusudur.

Y.Y: Aslında şu laflardan ben de iftihar duyuyorum. Burada konuşulmam ve benim de bu işe merak salmam, daha sonra oğlumun da bu işe merak salması... İftihar ediyorum.

G.P: Tabii, çok önemli. Koleksiyonun bozulmadan, dağılmadan aileden biri eliyle, yönetimiyle hayata geçmesi, envanterinin çıkarılıp yayın aşamasına geçilmesi.

Ayrıca Konservatuarın ve modern Türk Müzikolojisinin kurucularından olması dolayısıyla bu envanterin, üniversitede kurulan Osmanlı Dönemi Müziği Araştırma Merkezi'nde Rauf Yekta Bey'in külliyatının ilk yayını olarak çıkması çok önemli, çok manidar. O bize bir yol haritası çizer.

C.Y: Ebcedler de var bir sürü. Kendi notası ile yazdığı bir külliyat var. O da aşağı yukarı ebcedin biraz geliştirilmişi, 24 sese uyarlanmışı.

G.P: Kendi notası değil mi? Kıraat-ı Musikiye dersleri. Ben onunla ilgili küçük bir risaleyi yeni harflere aktarıp kitaba koymuştum, biliyorsunuz. 1919'da yayınlamış onu ve hatta dini musikiyle ilgili bir tavsiye olarak da sunmuş. Camilerde bu müzik böyle okunmalı diye. Yegâh Ayini'ni de onunla yazmış galiba, değil mi?

Darü'l elhan'da yayınlanmış olan yüz seksen parça Dârü'l-elhan külliyatının devamı olan bir defter, dedenizin el yazısıyladır, Nadir Eserler Kütüphanesi'nde. Ben konservatuardaki gönüllü tasnif sürecinde onun bir kopyasını almıştım. Daha sonra Amerika'da Sema Vakfı diye bir vakıf var, onlar yayınladılar. İyi de oldu, çünkü ne olur ne olmaz Allah korusun. Şu anda Nadir Eserler'de ama Türkiye'de hiçbir şeyin geleceği güvenilecek bir durumda değil. O açıdan bu arşivin sizin elinizde olması büyük şans. Şimdiye kadar kırk kere dağılırdı. Muhtemelen de bütün bu nota arşivini, zihnen o nota yayınının devamı olmak üzere topladı Rauf Yekta Bey. Aslında Tasnif Heyeti'nin lağvolması söz konusu ama bir yerde o sorumlulukla tek başına sürdüreceğini falan düşünmüş olmalı.

C.Y: Bir de çalışmalarının arasında devamlı not kullanmış. Fermanlar var en çok ona gülüyorum. Fermanları almış, tersini not yazmak için kullanmış (gülüyor).

Y.Y: Bu fermanların çoğunu kendi yazmış tabii, başkâtipmiş çünkü.

C.Y: Kâğıt yok o zaman tabii, bunlara yazıyor. Mukavva bile bulduk.

Y.Y: Babam Fransa'dan bir defter getirmiş. Öpmüş oğlunu "Ben ne kâğıt ne defter bulabiliyorum" demiş. Gözüm yaşarıyor valla.

C.Y: Şimdi on yedi veya on sekiz tane sandık var. Bankadakileri de sayarsak yirmiyi geçer.

G.P: Neyin ne için hazırlandığına ilişkin, bütün malzemenin içinden yavaş yavaş gruplanacak, değil mi? En sonunda da bütün bunları bir araya

getirip Rauf Yekta Bey'in hayatının hangi döneminde yazıldığına bakmak da lazım.

Y.Y: Hamparsum notasını çok kullanmış, onunla çok nota yazmış dedem. Hamparsum bence de şimdi kullandığımız notalardan daha iyi.

C.Y: Sizin de notalarınızı biliyorum, düzeltmelerinizi hep Hamparsum'la yapmışsınız.

Y.Y: Mecburdum. Liseye otobüsle gidip geliyoruz. Alıyorum kâğıdı, yazıyorum. Nasıl yazacağım? Hamparsum'la yazacağım yahut diğer usûllerden. Beş tane çizgi çizemem.

Ben artık yaşlandım. Bu işi Cem götürecek gibi görünüyor. Bu çalışmaları yaparsanız, bizim yaptıklarımız da var, ufak tefek de olsa oradaki yanlışları söylemenizde, meydana çıkarmanızda bir fayda vardır.

G.P: Estağfurullah, olur mu? Hep beraber bakacağız. O kaba tasnifin, çok güzel bir muhteviyat halinde, çok iyi bir basımla bir temel başvuru kitabı haline geleceğini ve bunun aslında koleksiyonun değerini de iyice ortaya koyacağını düşünüyorum.

C.Y: Tabii ki, amaçlardan biri o. İkincisi, tarihe karşı olan sorumluluğu yerine getirmek. Bu adamcağız (Yavuz Yektay) belki eleştirildi bunları sakladığı için ama Rauf Yekta Bey'e karşı çok fazla hücum oldu. Saklamasından dolayı ben gurur duyuyorum şimdi.

G.P: Hele bugün, bunlar kim bilir nerelerdeydi?

C.Y: Ben Arelistlerin nota sistemini ve tavırlarını pek sevmediğimi size daha önce de söylemiştim. Bir koması 100 cent olan 12 eşit aralıklı Batı Musikisi'nde ditonik Fisagor ana dizi tamamen bir mecburiyettir, başka çareleri yoktur. Ama bir koması yaklaşık 22,6 cent olan mikrotonal Türk musikisinde diyatonik bir ana tondan Fisagor ditoniğine geçmek, sadece keyfîlik ve ukalalıktır. Özür dilerim ama attan inip eşeğe binmektir. Her şeyimize bir sürü arıza işareti geldi, sadece onu düşünün.

G.P: Evet, ana diziyi değiştirmek de hatalıydı.

C.Y: Rastta bir tane arıza vardı, hatta o bizde arıza bile sayılmıyordu ırak olduğu için. Şimdi galiba iki arızamız var yeni notaya göre.

G.P: Ama o dönem başka bir şey. Orada resmen o dile tercüme etmeyi bir vazife addetmişler.

C.Y: Evet, ve mecburen biz de Arel'lerin yazdığı notaya göre konuşuyoruz. Ben üzerine çalıştığım kitapta mecburen onu kullanıyorum. Başka çare yok, çünkü yeni nesil anlamayacak.

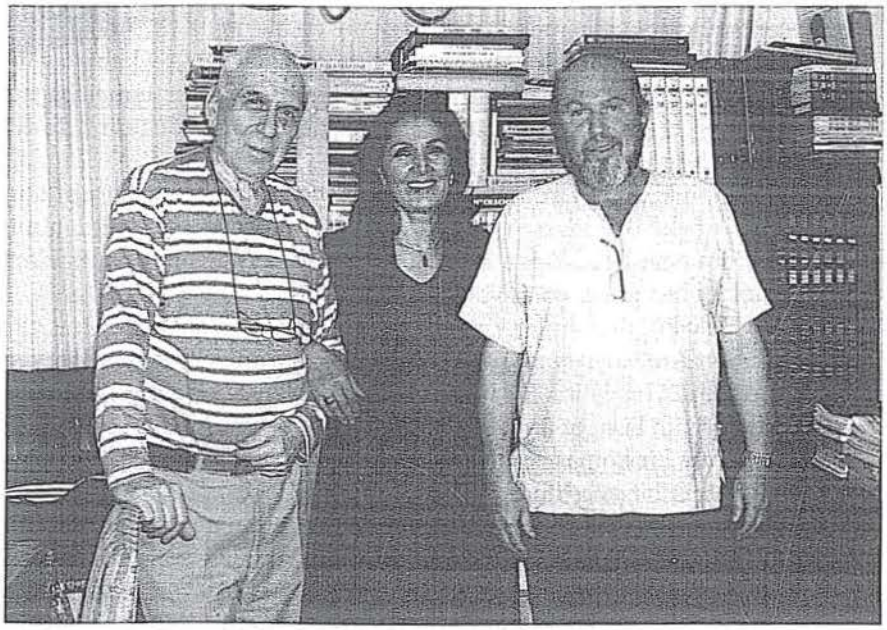
G.P: Tabii, binlerce nota yazılmış o şekilde ve çok yayılmış durumda. Dilimiz gibi aslında, dilimiz de değişti.

C.Y: Erol Sayan üstat, yeni kitabında çargâh makamına çağdaş makamı diyor. Hakikaten Rauf Yekta Bey'in esas çargâhla ile ilgili de araştırması var. Onu bulduk, bir koma yüzünden de sabaha kadar birbirimize bağırdık

(Yavuz Yektay ile) (gülüyorlar). Eski çargâh rasttan başlıyor, babam da "çargâh, çargâhtan başlar" diyor.

Bu arada Gönül Hanım, şunu da söyleyecektim. Babamın dört yüze yakın eseri var. Hakikaten babam olduğu için söylemiyorum, müzikten anladığım için söylüyorum, melodik olarak çok güzel şeyler. Babama söz verdim, bir kitap da onun için basacağız. Ayininden tutun, anneme yazdığı serenatlara kadar. Projemizin içine bunu da dahil edelim.

G.P: Tabii, memnuniyetle.

Soldan sağa: Yavuz Yektay, Gönül Paçacı, Cem Yektay

Rauf Yekta Bey